Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN RICHARD DE LA TOUR
της 5ης Σεπτεμβρίου 2024[1]

Υπόθεση C-526/23

VariusSystems digital solutions GmbH
κατά
GR Inhaberin B & G

[αίτηση του Oberster Gerichtshof
(Ανωτάτου Δικαστηρίου, Αυστρία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 – Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων – Ειδική δικαιοδοσία σε διαφορές εκ συμβάσεως – Άρθρο 7, σημείο 1, στοιχείο β′ – Παροχή υπηρεσιών – Λογισμικό το οποίο έχει αναπτυχθεί και τεθεί σε λειτουργία σε ορισμένο κράτος μέλος και έχει προσαρμοστεί στις εξατομικευμένες ανάγκες ενός χρήστη που κατοικεί σε άλλο κράτος μέλος – Τόπος εκπλήρωσης»

I. Εισαγωγή

1. Η χρήση προγραμμάτων λογισμικού[2] και του διαδικτύου τόσο από επαγγελματίες όσο και από ιδιώτες αποτελεί πλέον πάγια πρακτική. Ευρέως διαδεδομένη στην πράξη είναι και η υπηρεσία που συνίσταται στην ανάπτυξη λογισμικού προσαρμοσμένου σε συγκεκριμένες επαγγελματικές ανάγκες. Τα οικονομικά δε διακυβεύματα στον τομέα αυτόν είναι ιδιαιτέρως σημαντικά.

2. Ως εκ τούτου, προκαλεί έκπληξη η διαπίστωση ότι το Δικαστήριο δεν έχει μέχρι τούδε κληθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος σχετικού με την επιλογή διεθνούς δικαιοδοσίας σε διαφορές εκ συμβάσεως, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 7, σημείο 1, στοιχείο β′, του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012[3], στο πλαίσιο ενδίκων διαφορών διεθνούς χαρακτήρα με αντικείμενο την παροχή μέσω διαδικτύου υπηρεσιών της τεχνολογίας της πληροφορίας.

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[2] Σύμφωνα με τον ιστότοπο https://www.culture.fr/franceterme, που είναι αφιερωμένος στους όρους τους οποίους συνιστά η Commission d'enrichissement de la langue française (Επιτροπή εμπλουτισμού της γαλλικής γλώσσας, Γαλλία) και οι οποίοι δημοσιεύονται στην *Journal officiel de la République française* (Επίσημη Εφημερίδα της Γαλλικής Δημοκρατίας, στο εξής: JORF), ο όρος «logiciel» (λογισμικό) αναφέρεται στη «συλλογή από προγράμματα υπολογιστών, διαδικασίες και κανόνες, και ενδεχομένως την τεκμηρίωση, σχετικά με την εκτέλεση λειτουργιών σε ένα σύστημα επεξεργασίας δεδομένων». Στον ίδιο ιστότοπο διευκρινίζεται ότι ο αντίστοιχος του «logiciel» (λογισμικού) όρος στην αγγλική γλώσσα είναι το «software». Βλ. παράρτημα της JORF αριθ. 220, της 22ας Σεπτεμβρίου 2000 (σ. 42063).

[3] Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2012, L 351, σ. 1).

3. Η διαπίστωση αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί, κατά τη γνώμη μου, από το γεγονός ότι, στον συγκεκριμένο τομέα δραστηριότητας, τα μέρη προβλέπουν, σύμφωνα με τα συναλλακτικά ήθη, ρήτρες παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας ή επιλογής εφαρμοστέου δικαίου [4].

4. Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν υφίσταται οποιαδήποτε τέτοια συμφωνία, το Δικαστήριο έχει την ευκαιρία να διευκρινίσει τα συνδετικά στοιχεία βάσει των οποίων καθορίζεται το έχον διεθνή δικαιοδοσία δικαστήριο και να υπερβεί την εξής αντίφαση: πώς πρέπει να ερμηνεύεται η επιλογή διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία βασίζεται στον πραγματικό τόπο παροχής των υπηρεσιών, όταν η παροχή των υπηρεσιών γίνεται μέσω του διαδικτύου; Κατ' άλλη διατύπωση, πώς μπορεί να προσδιοριστεί, εντός ενός άυλου πλαισίου, το υλικό κριτήριο που εφαρμόζει ο νομοθέτης της Ένωσης;

5. Το συγκεκριμένο ζήτημα δεν είναι, ομολογουμένως, καινοφανές για το Δικαστήριο, όπως προκύπτει από τη νομολογία του σχετικά με την επιλογή της διεθνούς δικαιοδοσίας σε ενοχές εξ αδικοπραξίας. Ωστόσο, η νομολογία αυτή στηρίζεται σε προσεγγίσεις που δεν μπορούν να μεταφερθούν στις διαφορές εκ συμβάσεως. Συνεπώς, η θεωρητική συζήτηση αφορά τη συγκεκριμένη εναλλακτική λύση, όπως προτείνεται από το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία), το αιτούν δικαστήριο, η οποία έχει ως εξής: εφόσον δεν ορίζεται άλλως στη σύμβαση, κρίσιμος είναι ο τόπος στον οποίο σχεδιάστηκε το λογισμικό ή ο τόπος στον οποίο τίθεται αυτό σε λειτουργία;

6. Θα εκθέσω τους λόγους για τους οποίους φρονώ ότι, στο ειδικό αυτό πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών τεχνολογίας της πληροφορίας μέσω ενός ανοικτού δικτύου όπως είναι το διαδίκτυο, το κριτήριο πρέπει να είναι εκείνο του τόπου στον οποίο υλοποιείται η παροχή της υπηρεσίας για τον χρήστη [5].

II. Το νομικό πλαίσιο

7. Οι αιτιολογικές σκέψεις 15 και 16 του κανονισμού 1215/2012 έχουν ως εξής:

«(15) Οι κανόνες περί διεθνούς δικαιοδοσίας θα πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας και να βασίζονται στην αρχή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου. Η δωσιδικία αυτή θα πρέπει να ισχύει πάντοτε, εκτός από μερικές συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου το επίδικο αντικείμενο ή η αυτονομία των διαδίκων δικαιολογεί άλλο συνδετικό στοιχείο. […]

(16) Η δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου πρέπει να συμπληρωθεί από εναλλακτικές δωσιδικίες που θα ισχύουν λόγω του στενού συνδέσμου μεταξύ του δικαστηρίου και της διαφοράς ή για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Η ύπαρξη στενού συνδέσμου θα πρέπει να παρέχει ασφάλεια δικαίου και να αποφεύγεται το ενδεχόμενο ο εναγόμενος να ενάγεται ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους το οποίο δεν μπορούσε ευλόγως να προβλέψει. […]»

[4] Βλ., συναφώς, El Hage, Y., *Le droit international privé à l'épreuve de l'Internet*, Bibliothèque de droit privé, τόμος 617, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Παρίσι, 2022, σημείο 123, δεύτερη παράγραφος (σ. 102), καθώς και σημεία 170 (σ. 138) και 515 (σ. 427). Ως προς τον αντίκτυπο της επικείμενης αποφάσεως που πρέπει να ληφθεί υπόψη, βλ. σημείο 614, τρίτη παράγραφος (σ. 500).

[5] Διευκρινίζεται εκ προοιμίου ότι η θέση αυτή βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εμπεριστατωμένη ανάλυση των ιδιωτικού διεθνούς δικαίου ζητημάτων όσον αφορά τις συμβάσεις στον κυβερνοχώρο, την οποία εκθέτει ο El Hage, Y., όπ.π., και στην τεκμηρίωση της λυσιτέλειας της προτεινόμενης λύσης, η οποία συνοδεύεται από πολυάριθμες παραπομπές στη θεωρία και τη νομολογία, σε διάφορες γλωσσικές αποδόσεις. Βλ., ειδικότερα, σημείο 616 (σ. 500 έως 502).

8. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού προβλέπει τα ακόλουθα:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.»

9. Το άρθρο 7, σημείο 1, του ίδιου κανονισμού ορίζει τα εξής:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος:

α) ως προς διαφορές εκ συμβάσεως, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή·

β) για τους σκοπούς της εφαρμογής της παρούσας διάταξης, και εφόσον δεν συμφωνήθηκε διαφορετικά, ο τόπος εκπλήρωσης της επίδικης παροχής είναι:

– εφόσον πρόκειται για πώληση εμπορευμάτων, ο τόπος του κράτους μέλους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παράδοση των εμπορευμάτων,

– εφόσον πρόκειται για παροχή υπηρεσιών, ο τόπος του κράτους μέλους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παροχή των υπηρεσιών·

γ) το στοιχείο α′ εφαρμόζεται, εφόσον δεν εφαρμόζεται το στοιχείο β′.»

III. Το ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

10. Η εταιρία VariusSystems digital solutions GmbH[6], με έδρα τη Βιέννη (Αυστρία), δραστηριοποιείται στον τομέα των υπηρεσιών τεχνολογίας της πληροφορίας. Η εν λόγω εταιρία ανέπτυξε για λογαριασμό της εδρεύουσας στη Γερμανία εταιρίας GR, στην οποία ανήκει η επιχείρηση B & G, λογισμικό μέσω του οποίου καθίστατο δυνατή η αξιολόγηση των διαγνωστικών ελέγχων ανίχνευσης της νόσου COVID-19 σύμφωνα με τις απαιτήσεις του Γερμανού νομοθέτη και το οποίο προοριζόταν για χρήση στα κέντρα διαγνωστικών ελέγχων της Γερμανίας[7]. Αντικείμενο της συμβάσεως ήταν η ανάπτυξη[8] και η λειτουργία[9] του λογισμικού στη Γερμανία. Οι διάδικοι της κύριας δίκης δεν είχαν συνάψει γραπτή σύμβαση και δεν είχαν καταρτίσει συμφωνία καθορισμού του αρμοδίου δικαστηρίου ή του τόπου εκπλήρωσης της παροχής για την περίπτωση που ανέκυπτε ένδικη διαφορά μεταξύ τους.

11. Η VariusSystems ζητεί από την GR την καταβολή συνολικού ποσού 101 587,68 ευρώ, πλέον τόκων, για την περίοδο παροχής υπηρεσιών από την 1η Ιανουαρίου 2022 έως τις 3 Ιουνίου 2022, που αντιστοιχεί στην τιμολόγηση κάθε διενεργηθέντος διαγνωστικού ελέγχου COVID-19. Προς θεμελίωση δε της διεθνούς δικαιοδοσίας των αυστριακών δικαστηρίων, η VariusSystems επικα-

6 Στο εξής: VariusSystems.

7 Από τα στοιχεία της δικογραφίας που διαβίβασε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι το λογισμικό που χρησιμοποιούσε η GR, μέσω του διαδικτύου, καθιστούσε δυνατή την καταγραφή και την επεξεργασία των διαγνωστικών ελέγχων ανίχνευσης. Το αιτούν δικαστήριο κάνει λόγο για «υπηρεσίες από απόσταση». Βλ. σημείο 19 των παρουσών προτάσεων.

8 Σύμφωνα με το λεξιλόγιο της πληροφορικής (βλ., επί παραδείγματι, τους ορισμούς που είναι διαθέσιμοι στην ακόλουθη διεύθυνση στο διαδίκτυο: https://vitrinelinguistique.oqlf.gouv.qc.ca/), ο συγκεκριμένος όρος («développement») καλύπτει ιδίως τις ακόλουθες δραστηριότητες: τον σχεδιασμό λογισμικού, τον προγραμματισμό, το στάδιο δοκιμών, την ανάπτυξη και τη συντήρηση. Ο υπεύθυνος για την ανάπτυξη χαρακτηρίζεται ως «συντάκτης λογισμικού».

9 Ο συγκεκριμένος όρος («exploitation») καλύπτει τη δραστηριότητα που αποσκοπεί στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του λογισμικού, σε διάκριση από εκείνη της ανάπτυξης του λογισμικού.

λέστηκε το άρθρο 7, σημείο 1, στοιχείο β′, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 1215/2012, με το επιχείρημα ότι, μολονότι το λογισμικό προσαρμόστηκε και αναπτύχθηκε ειδικά με γνώμονα τις εξατομικευμένες ανάγκες της επιχείρησης GR για χρήση στη Γερμανία, εντούτοις το σύνολο των εργασιών αυτών είχε πραγματοποιηθεί στη Βιέννη.

12. Από τα στοιχεία της δικογραφίας που διαβίβασε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι η διαφορά μεταξύ των διαδίκων οφείλεται σε ορισμένα ελαττώματα του παρεχόμενου λογισμικού, τα οποία προβάλλει η GR, ιδίως σχετικά με τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του Γερμανού νομοθέτη και της Kassenärztliche Bundesvereinigung (Ομοσπονδιακής Ένωσης Συμβεβλημένων Ιατρών, Γερμανία) σε σχέση με την τιμολόγηση των διαγνωστικών ελέγχων ανίχνευσης καθώς και με τον τρόπο διαβίβασης των πιστοποιητικών των διαγνωστικών ελέγχων στην ηλεκτρονική εφαρμογή «Corona-Warn-App».

13. Η GR προέβαλε ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας του επιληφθέντος δικαστηρίου. Επισημαίνει ότι η χαρακτηριστική παροχή στην επίμαχη σύμβαση συνίστατο στη θέση σε λειτουργία ενός λειτουργικού λογισμικού σύμφωνα με τις απαιτήσεις του Γερμανού νομοθέτη και σε σχέση με Γερμανούς υποκείμενους στις δοκιμές –φυσικά πρόσωπα– στη Γερμανία, για να καταλήξει εξ αυτού στο συμπέρασμα ότι κρίσιμος τόπος εκπλήρωσης της παροχής είναι η έδρα της.

14. Το Landesgericht Wien (περιφερειακό δικαστήριο Βιέννης, Αυστρία), κρίνοντας ότι το ίδιο στερείται διεθνούς δικαιοδοσίας, απέρριψε την αγωγή. Χαρακτήρισε τη σύμβαση την οποία είχαν συνάψει τα μέρη ως «σύμβαση πωλήσεως» και έκρινε ότι τόπος εκπλήρωσης είναι η έδρα της επιχείρησης GR στη Γερμανία.

15. Το Oberlandesgericht Wien (εφετείο Βιέννης, Αυστρία) επικύρωσε την απόφαση αυτή δεχόμενο, ωστόσο, ότι δεν πρόκειται για «σύμβαση πωλήσεως» αλλά για «σύμβαση παροχής υπηρεσιών», κατά την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, στοιχείο β′, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 1215/2012, με το σκεπτικό, μεταξύ άλλων, ότι το λογισμικό έπρεπε να προσαρμοστεί και να εξελιχθεί περαιτέρω με γνώμονα ειδικά τις εξατομικευμένες ανάγκες της GR, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του Γερμανού νομοθέτη. Εκτιμώντας ότι οι υπηρεσίες που δεν συνδέονται με συγκεκριμένο τόπο θεωρείται ότι παρέχονται εκεί όπου περιέρχονται στον αποδέκτη τους, το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι, εν προκειμένω, ο τόπος αυτός ευρίσκεται στη Γερμανία, όπου διατέθηκε το λογισμικό το οποίο έπρεπε να προσαρμοστεί ειδικά στη γερμανική κατάσταση, όπερ αποτελεί τη χαρακτηριστική παροχή της συμβάσεως.

16. Κατόπιν τούτου, η VariusSystems άσκησε αναίρεση (Revision) ενώπιον του Oberster Gerichtshof (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Αυστρία), το οποίο επίσης έκρινε ότι, όσον αφορά την ανάπτυξη εξατομικευμένων προγραμμάτων λογισμικού, εφαρμογή έχει το άρθρο 7, σημείο 1, στοιχείο β′, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 1215/2012.

17. Κατά το ως άνω δικαστήριο, είναι απαραίτητο να προσδιοριστεί ο τόπος στον οποίο ο παρέχων τις υπηρεσίες ασκεί κατά κύριο λόγο τη δραστηριότητά του[10], όπερ συνεπάγεται ότι ως τόπος εκτέλεσης των συμβάσεων ανάπτυξης λογισμικού πρέπει να θεωρηθεί ο τόπος στον οποίο καταβλήθηκε η διανοητική προσπάθεια και όχι ο τόπος στον οποίον ο χρήστης συμβουλεύεται το λογισμικό και το χρησιμοποιεί.

[10] Το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει, συναφώς, στην απόφαση της 11ης Μαρτίου 2010, Wood Floor Solutions Andreas Domberger (C-19/09, στο εξής: απόφαση Wood Floor, EU:C:2010:137, σκέψεις 38 και 40).

18. Εντούτοις, το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον η λύση αυτή είναι λυσιτελής λόγω ορισμένων απόψεων στη θεωρία, κατά τις οποίες, σε περίπτωση που μια υπηρεσία δεν συνδέεται με συγκεκριμένο τόπο, θεωρείται ότι παρέχεται εκεί όπου αυτή περιέρχεται στον αποδέκτη της υπηρεσίας.

19. Όπως το ίδιο δικαστήριο υπογραμμίζει, στην προκείμενη περίπτωση η καταβληθείσα στην Αυστρία διανοητική προσπάθεια δεν θα είχε αφ' εαυτής αυτοτελή αξία χωρίς την ανάκτηση και τη θέση του λογισμικού σε λειτουργία στη Γερμανία, πολλώ δε μάλλον καθόσον και η VariusSystems υποστηρίζει ότι θα έπρεπε να αμείβεται ανά επιτυχή διαγνωστικό έλεγχο στη Γερμανία. Προσθέτει δε ότι τα δικαστήρια στον τόπο όπου τίθεται σε λειτουργία το λογισμικό θα ήταν πιθανώς καταλληλότερα για να αποφασίσουν επί θεμάτων ουσίας που σχετίζονται με την εκπλήρωση της σύμβασης, λόγω της εγγύτητας προς τα πραγματικά περιστατικά και τα αποδεικτικά στοιχεία. Διερωτάται, επομένως, κατά πόσον, για τον προσδιορισμό του τόπου εκπλήρωσης επί παροχής υπηρεσιών από απόσταση, όπως εν προκειμένω, είναι κρίσιμος ο τόπος στον οποίο ο παρέχων τις υπηρεσίες άσκησε τη δραστηριότητά του ή ο τόπος για τον οποίο προοριζόταν η υπηρεσία και ο τόπος στον οποίο αυτή περιήλθε στον αποδέκτη.

20. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 7, σημείο 1, στοιχείο β', του κανονισμού [1215/2012] την έννοια ότι επί αγωγής εκ συμβάσεως ο τόπος εκπλήρωσης της παροχής, όσον αφορά την ανάπτυξη και την τρέχουσα λειτουργία λογισμικού διαμορφωμένου σύμφωνα με τις ατομικές ανάγκες του εδρεύοντος στο κράτος μέλος Α (εν προκειμένω: Γερμανία) πελάτη, βρίσκεται στον τόπο

α) στον οποίο εκτελέστηκε η πνευματική εργασία από την οποία προήλθε το λογισμικό («προγραμματισμός») εκ μέρους της εδρεύουσας στο κράτος μέλος Β (εν προκειμένω: Αυστρία) επιχείρησης, ή

β) στον οποίο το λογισμικό περιέρχεται στον πελάτη, δηλαδή στον τόπο όπου ο πελάτης συμβουλεύεται και χρησιμοποιεί το λογισμικό;»

21. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η VariusSystems, η GR και η Επιτροπή.

IV. Ανάλυση

22. Το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί ενός καινοφανούς ζητήματος που αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7, σημείο 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1215/2012 στο πλαίσιο της παροχής ενός λογισμικού το οποίο αναπτύχθηκε και τέθηκε σε λειτουργία από εταιρία ανάπτυξης λογισμικού σε ένα κράτος μέλος προς κάλυψη των ειδικών αναγκών ορισμένου χρήστη σε ένα άλλο κράτος μέλος.

23. Προκαταρκτικώς, πρέπει να διατυπωθεί κρίση σχετικά με τον χαρακτηρισμό της συμβάσεως. Λόγω των χαρακτηριστικών των επίμαχων συμβατικών υποχρεώσεων [11], συμμερίζομαι την άποψη τόσο των διαδίκων όσο και του αιτούντος δικαστηρίου ότι η επίμαχη σύμβαση εμπίπτει στην έννοια της συμβάσεως «παροχής υπηρεσιών».

[11] Σχετικά με την υποχρέωση, ελλείψει έγγραφης συμβάσεως, να διαπιστώνεται η ύπαρξη συμβατικής υποχρεώσεως, βλ. απόφαση της 14ης Ιουλίου 2016, Granarolo (C-196/15, EU:C:2016:559, σκέψη 24).

24. Ειδικότερα, θα πρέπει να γίνει παραπομπή στις αρχές που διατυπώθηκαν στην απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2023, EXTÉRIA[12], και στα κριτήρια που καθορίστηκαν στην απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 2010, Car Trim[13]. Με βάση τις αρχές και τα κριτήρια αυτά διαπιστώνεται κατά πόσον η σύμβαση συνιστά «πώληση εμπορευμάτων» ή «παροχή υπηρεσιών»[14]. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει να προσδιοριστεί ποια είναι η χαρακτηριστική παροχή της οικείας συμβάσεως και ποια είναι η αντιπαροχή για την εκπλήρωσή της. Εν προκειμένω, η δραστηριότητα της VariusSystems συνίστατο στη συγγραφή λογισμικού προσαρμοσμένου στις ανάγκες της επιχείρησης GR καθώς και στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του. Πρόκειται για υπηρεσίες παρεχόμενες έναντι αμοιβής που καταβάλλεται από την GR ανά χρήση[15]. Συνεπώς, πληρούνται τα κριτήρια της «παροχής υπηρεσιών» κατά την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, στοιχείο β', δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 1215/2012[16].

25. Κατά συνέπεια, κρίνεται ότι πρέπει να εξεταστεί η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο μοναδικό προδικαστικό ερώτημα, με το οποίο το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν από το Δικαστήριο να διευκρινίσει εάν ο τόπος εκπλήρωσης μιας συμβάσεως «παροχής υπηρεσιών», κατά την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, στοιχείο β', δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 1215/2012, πρέπει, στην περίπτωση της παροχής μέσω διαδικτύου[17] ενός λογισμικού, να προσδιοριστεί ως ο τόπος στον οποίο αναπτύχθηκε[18] το λογισμικό από μια εταιρία παροχής υπηρεσιών τεχνολογίας της πληροφορίας ή, αντιθέτως, ως ο τόπος στον οποίο το λογισμικό τέθηκε σε λειτουργία από τον πελάτη της.

12 C-393/22 (EU:C:2023:675, σκέψεις 23 έως 25 και 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

13 C-381/08 (στο εξής: απόφαση Car Trim, EU:C:2010:90, σκέψεις 31 και 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

14 Υπενθυμίζεται ότι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, πρέπει να απορρίπτονται επιχειρήματα που αντλούνται από την ερμηνεία της έννοιας του όρου «υπηρεσίες» κατά το άρθρο 57 ΣΛΕΕ, καθώς και κατά τις οδηγίες της Ένωσης περί ΦΠΑ, ή σύμφωνα με άλλα νομοθετήματα του παράγωγου δικαίου εκτός του κανονισμού 1215/2012 που εφαρμόζεται στον τομέα της συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις. Πρβλ. απόφαση της 23ης Απριλίου 2009, Falco Privatstiftung και Rabitsch (C-533/07, EU:C:2009:257, σκέψεις 33 έως 40). Όσον αφορά τους κανόνες σύγκρουσης νόμων, βλ. απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011, eDate Advertising κ.λπ. (C-509/09 και C-161/10, EU:C:2011:685, σκέψεις 62 και 63).

15 Βλ. σημείο 11 των παρουσών προτάσεων.

16 Πέραν της υπό κρίση υποθέσεως, στην οποία η παροχή υπηρεσιών δεν αμφισβητείται (πρβλ. El Hage, Y., όπ.π., σημείο 56, σ. 59), είμαι της γνώμης ότι η εξατομίκευση του λογισμικού δεν αποτελεί σε όλες τις περιπτώσεις το αποφασιστικό κριτήριο. Η παράδοση τυποποιημένου λογισμικού μπορεί να συνοδεύεται από υπηρεσίες συντήρησης ή λειτουργίας ή πρόσβασης μέσω δικτύου, όπως το διαδίκτυο. Γενικότερα, η παροχή ακριβώς των διαφόρων λειτουργικών δυνατοτήτων του λογισμικού είναι αυτή που χαρακτηρίζει την παρεχόμενη υπηρεσία. Σχετικά με «[τ]ην παροχή ψηφιακού περιεχομένου μέσω υλικού φορέα δεδομένων», βλ. El Hage, Y., όπ.π., σημείο 55 (σ. 56). Υπό την έννοια αυτή, η ανάλυσή μου δεν έρχεται σε αντίθεση προς τις αποφάσεις της 3ης Ιουλίου 2012, UsedSoft (C-128/11, EU:C:2012:407, σκέψη 61), και της 16ης Σεπτεμβρίου 2021, The Software Incubator (C-410/19, EU:C:2021:742, σκέψη 38). Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε στην τελευταία αυτή απόφαση, παραπέμποντας στην πρώτη, ότι, «από οικονομικής απόψεως, η πώληση προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή με τη μορφή CD-ROM ή DVD και η πώλησή του μέσω μεταφόρτωσης από το διαδίκτυο είναι παρεμφερείς, δεδομένου ότι η διαδικτυακή μετάδοση είναι το λειτουργικό ισοδύναμο της παράδοσης ενός υλικού φορέα δεδομένων». Εντούτοις, πέραν του γεγονότος ότι η συγκεκριμένη ανάλυση αφορά καταστάσεις που διέπονται από το παράγωγο δίκαιο σχετικά με τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών και τους ανεξάρτητους εμπορικούς αντιπροσώπους, αντιστοίχως, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να γίνει δεκτό ότι αφορά αποκλειστικά το αντικείμενο της πωλήσεως, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τυχόν υπηρεσίες που μπορεί να είναι απαραίτητες για τη χρήση του εν λόγω αντικειμένου.

17 Η χρήση του συγκεκριμένου όρου γίνεται λαμβανομένων υπόψη των διαπιστώσεων που υπομνήσθηκαν στην υποσημείωση 7 των παρουσών προτάσεων.

18 Ο όρος αυτός αντιστοιχεί στην έννοια του στοιχείου α' του προδικαστικού ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου. Βλ. τον ορισμό που υπομνήσθηκε στην υποσημείωση 8 των παρουσών προτάσεων και, όσον αφορά τις συνέπειες που πρέπει να συναχθούν, σημείο 44 των παρουσών προτάσεων.

26. Ελλείψει στοιχείων δυναμένων να αντληθούν από συμβατικές διατάξεις που να καθιστούν δυνατό τον προσδιορισμό του τόπου εκπλήρωσης της συμβάσεως, καθόσον δεν υφίσταται οποιαδήποτε συμφωνία ή άλλο έγγραφο [19], η απάντηση στο συγκεκριμένο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να βασισθεί στις ακόλουθες δύο κύριες εκτιμήσεις, τις οποίες υπενθύμισε προσφάτως το Δικαστήριο [20]:

– ο διαλαμβανόμενος στο άρθρο 7, σημείο 1, του κανονισμού 1215/2012 κανόνας περί ειδικής βάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας σε διαφορές εκ συμβάσεων, που δικαιολογείται από την ύπαρξη στενού συνδέσμου μεταξύ της συγκεκριμένης συμβάσεως και του δικαστηρίου που καλείται να επιληφθεί της σχετικής διαφοράς, συμπληρώνει τον γενικό κανόνα περί διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων της κατοικίας του εναγομένου, και

– ο δικαιοδοτικός σύνδεσμος σχετικά με τη συγκεκριμένη σύμβαση, ο οποίος ορίζεται αυτοτελώς ως ο τόπος του κράτους μέλους όπου, βάσει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παροχή των υπηρεσιών, επελέγη προκειμένου να διευκολυνθεί η επίτευξη του σκοπού της ενοποίησης και της προβλεψιμότητας των κανόνων περί διεθνούς δικαιοδοσίας και, ως εκ τούτου, του σκοπού της ασφάλειας δικαίου.

27. Κατ' άλλη διατύπωση, ο εν λόγω κανόνας ειδικής δωσιδικίας, ο οποίος διακρίνεται από τον κανόνα της γενικής δωσιδικίας, στηρίζεται σε αμιγώς αντικειμενικά κριτήρια που οδηγούν στον προσδιορισμό ενός δικαστηρίου που συνδέεται άμεσα με την υπόθεση, προκειμένου να πληρούνται οι απαιτήσεις της ορθής απονομής της δικαιοσύνης [21].

28. Αυτή η λογική και ο σκοπός αυτός με οδηγούν στο συμπέρασμα, όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών μέσω διαδικτύου από εταιρία υπηρεσιών τεχνολογίας της πληροφορίας και ελλείψει οποιασδήποτε επιλογής του νομοθέτη της Ένωσης στον συγκεκριμένο άυλο τομέα, ότι το κατάλληλο συνδετικό στοιχείο είναι ο τόπος της πραγματικής εκτέλεσης της συμβάσεως [22], ήτοι ο τόπος στον οποίο η διαδικτυακή υπηρεσία περιέρχεται πράγματι στον πελάτη ή, κατ' άλλη διατύπωση, ο «τόπος στον οποίο η διαδικτυακή δραστηριότητα έχει τον μεγαλύτερο αντίκτυπο» [23] ή ακόμη ο «τόπος της τελικής παροχής των υπηρεσιών» [24].

29. Τέσσερα είδη επιχειρημάτων, αντλούμενα από τη γραμματική ερμηνεία, τη νομολογία, την πρακτική και το εφαρμοστέο δίκαιο, συνηγορούν υπέρ της επιλογής του κριτηρίου της θέσης της υπηρεσίας σε λειτουργία έναντι του κριτηρίου της παροχής της στον αποδέκτη της.

[19] Σχετικά με την προϋπόθεση αυτή, βλ. αποφάσεις Car Trim (σκέψη 54) και Wood Floor (σκέψη 38) και της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Holterman Ferho Exploitatie κ.λπ. (C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψεις 60 έως 62).

[20] Βλ. απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2023, EXTÉRIA (C-393/22, EU:C:2023:675, σκέψεις 29 και 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[21] Πρβλ. απόφαση της 3ης Μαΐου 2007, Color Drack (C-386/05, στο εξής: απόφαση Color Drack, EU:C:2007:262, σκέψη 40), καθώς και απόφαση Car Trim (σκέψεις 52 και 53, για μια υπόμνηση του νομοθετικού ιστορικού των διατάξεων που είναι αντίστοιχες με εκείνες του άρθρου 7 του κανονισμού 1215/2012, καθώς και για τον αποκλεισμό της προσφυγής, μεταξύ άλλων, στους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του κράτους μέλους του οποίου δικαστήριο έχει επιληφθεί της υποθέσεως).

[22] Πρβλ. απόφαση της 8ης Μαρτίου 2018, Saey Home & Garden (C-64/17, στο εξής: απόφαση Saey Home & Garden, EU:C:2018:173, σκέψη 45).

[23] Βλ. El Hage, Y., όπ.π., σημείο 502 (σ. 417). Στο σημείο 517 (σ. 428), ο τόπος αυτός ορίζεται ως ο τόπος «από τον οποίο ο πελάτης επωφελείται πραγματικά από το αποτέλεσμα της παροχής». Βλ., επίσης, για μια σύνοψη της προσέγγισης που ισχύει τόσο για τις συμβάσεις στον κυβερνοχώρο όσο και για τα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο, σημείο 715 (σ. 592) του ως άνω συγγράμματος.

[24] Βλ. Sindres, D., «Compétence judiciaire, Reconnaissance et Exécution des décisions en matière civile et commerciale. – Compétence. – Règles ordinaires de compétence. – Option de compétence en matière contractuelle. – Article 7, [sect] 1, du règlement (UE) nº 1215/2012», *JurisClasseur Droit international*, LexisNexis, Παρίσι, 1η Ιανουαρίου 2022, τεύχος 584-130, σημείο 71, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, όπου χρησιμοποιείται επίσης και ο όρος «τελικός προορισμός» των υπηρεσιών ή της παροχής.

30. Πρώτον, μπορεί να προβληθεί επιχείρημα αντλούμενο από το γράμμα της διατάξεως και ειδικότερα από τη φράση «ο τόπος […] όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παροχή των υπηρεσιών» [25]. Επομένως, η παροχή μιας υπηρεσίας [26] πρέπει να διακρίνεται από τον σχεδιασμό της.

31. Δεύτερον, στη μη προβλεπόμενη στο άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1215/2012 περίπτωση, δηλαδή όταν δεν προβλέπονται κριτήρια στη σύμβαση, το Δικαστήριο έχει επιλέξει, όσον αφορά την καταρτιζόμενη από απόσταση πώληση εμπορευμάτων, το κριτήριο του «τόπου που αποτελεί τον τελικό προορισμό» της οικείας πράξεως πωλήσεως [27]. Στην περίπτωση της παροχής υπηρεσιών, όταν προβλέπονται πλείονες τόποι εκπλήρωσης της χαρακτηριστικής παροχής μια τέτοιας συμβάσεως, εάν δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί, βάσει της συμβάσεως αυτής, ο τόπος της κύριας παροχής των υπηρεσιών [28], πρέπει να ληφθεί υπόψη, επικουρικώς, ο τόπος όπου πράγματι ασκήθηκαν, κυρίως, οι δραστηριότητες προς εκτέλεση της συμβάσεως [29]. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την επιλογή του κριτηρίου της πραγματικής εκτέλεσης της συμβάσεως [30] στην υπόθεση Saey Home & Garden [31]. Συνεπώς, η επιλογή του κριτηρίου της τελικής θέσης σε λειτουργία της διαδικτυακής υπηρεσίας θα ήταν συνεπής με την εν λόγω νομολογία [32], η οποία δεν θα πρέπει, κατά την γνώμη μου, να περιορίζεται αποκλειστικά σε περιπτώσεις όπου οι υπηρεσίες παρέχονται σε πλείονα κράτη μέλη [33].

32. Εντούτοις, σημειώνεται ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου συνάγονται και αντίθετες απόψεις.

33. Πρώτον, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως και από τα στοιχεία της δικογραφίας, η σχετική θεωρητική συζήτηση άπτεται του κριτηρίου που έγινε δεκτό στην απόφαση Wood Floor ως κριτήριο που προσδιορίζει τον τόπο όπου ο παρέχων τις υπηρεσίες εκτελεί κυρίως την εργασία του, όπερ θα είχε ως αποτέλεσμα να προτιμηθεί, εν προκειμένω, ο τόπος στον οποίο εκτελέστηκε η πνευματική εργασία.

34. Κατά τη γνώμη μου, θεωρώ ότι τόσο από την απόφαση Wood Floor όσο και από την απόφαση Saey Home & Garden, οι οποίες βασίζονται στο κριτήριο της πραγματικής εκτελέσεως της συμβάσεως, ελλείψει σχετικών συμβατικών όρων, προκύπτει ότι πρέπει να αναζητείται ο τόπος στον οποίο πραγματοποιείται η παροχή της υπηρεσίας. Συνεπώς, στη σχέση μεταξύ αντιπροσωπευομένου και εμπορικού αντιπροσώπου, όπως και σε αυτή που υφίσταται μεταξύ προμηθευτή και διανομέα στο πλαίσιο συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας, επιλέγεται η δωσιδικία που αντιστοιχεί στην ουσία της δραστηριότητας, η οποία συνίσταται, στη μεν πρώτη περίπτωση, στην παροχή διαφόρων υπηρεσιών σχετικά με την προετοιμασία, τη διαπραγμάτευση

25 Βλ. Sindres, D., όπ.π., σημείο 71, τρίτη παράγραφος.

26 Ο όρος «παροχή» (fourniture) νοείται εν προκειμένω υπό την ακόλουθη έννοια: την παροχή κάποιου πράγματος σε κάποιον, υπό την έννοια της παράδοσης, της χορήγησης, της διάθεσης, της προμήθειας, και όχι, επί παραδείγματι, υπό την έννοια της «καταβολής προσπάθειας».

27 Βλ. απόφαση Car Trim (σκέψη 62).

28 Βλ. απόφαση Wood Floor (σκέψη 38).

29 Βλ. απόφαση Wood Floor (σκέψη 40). Πρβλ. και απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Holterman Ferho Exploitatie κ.λπ. (C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψη 64).

30 Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Wood Floor (σκέψη 41).

31 Βλ. απόφαση Saey Home & Garden (σκέψη 45).

32 Επί της αναλογίας αυτής, βλ. Fawcett, J., Harris, J., και Bridge, M., *International Sale of Goods in the Conflict of Laws*, Oxford University Press, Οξφόρδη, 2005, στους οποίους παραπέμπει ο El Hage, Y., όπ.π., σημείο 528 (σ. 436 και 437).

33 Βλ. επίσης, υπό την ίδια έννοια, Sindres, D., όπ.π., σημείο 76, έκτη παράγραφος.

και, κατά περίπτωση, τη σύναψη εμπορικών πράξεων από τον αντιπρόσωπο για λογαριασμό του αντιπροσωπευομένου [34], στη δε δεύτερη περίπτωση, στη διασφάλιση της διανομής των προϊόντων του προμηθευτή [35].

35. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι ως άνω αποφάσεις εκδόθηκαν υπό το πρίσμα ιδιαίτερων περιστάσεων, οι οποίες προκύπτουν από την άσκηση δραστηριοτήτων σε πλείονα κράτη μέλη, και ότι, ως εκ τούτου, συνάδουν [36] με την απόφαση Color Drack, επί υποθέσεως που αφορούσε την πώληση εμπορευμάτων παραδοτέων σε διαφορετικούς τόπους εντός του ίδιου κράτους μέλους [37], καθώς και με την απόφαση της 9ης Ιουλίου 2009, Rehder [38], επί υποθέσεως που αφορούσε την παροχή υπηρεσιών εντός δύο κρατών μελών [39].

36. Το πεδίο εφαρμογής της νομολογίας αυτής θα ήταν υπερβολικά ευρύ εάν από αυτή συναγόταν ότι, *σε όλες τις περιπτώσεις*, ο τόπος παροχής της υπηρεσίας είναι ο τόπος στον οποίο ο οφειλέτης της παροχής προβαίνει στην εκπλήρωσή της. Πράγματι, αφενός, έχουν επισημανθεί από το Δικαστήριο συγκεκριμένα πραγματικά στοιχεία χρήσιμα για τον προσδιορισμό του τόπου εκπλήρωσης της παροχής, τα οποία απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να αξιολογήσει ανάλογα με την εκάστοτε υποβληθείσα στην κρίση του περίπτωση [40].

37. Αφετέρου, στην προμνησθείσα νομολογία αντανακλάται, κατά τη γνώμη μου, το ενδιαφέρον για την αναζήτηση του τόπου άσκησης της δραστηριότητας με βάση μια οικονομική προσέγγιση, προκειμένου να ικανοποιηθούν καλύτερα οι απαιτήσεις της εγγύτητας και της προβλεψιμότητας. Φρονώ ότι η προσέγγιση αυτή είναι ιδιαιτέρως κατάλληλη για τις υπηρεσίες τεχνολογίας της πληροφορίας που παρέχονται μέσω του διαδικτύου, λόγω του άυλου χαρακτήρα τους, εφόσον δεν έχουν περιέλθει στον αποδέκτη τους.

38. Δεύτερον, μπορεί επίσης να υποστηριχθεί, λόγω του άυλου αυτού χαρακτήρα [41], ότι το Δικαστήριο έχει ήδη επιληφθεί ανάλογης περιπτώσεως, και συγκεκριμένα μιας περιπτώσεως συμβάσεως πιστώσεως συνομολογηθείσας με πιστωτικό ίδρυμα [42]. Εκτιμώντας ότι η χαρακτηριστική παροχή της συμβάσεως αυτής είναι η καταβολή του ποσού του δανείου, ενώ η υποχρέωση του δανειολήπτη να αποπληρώσει το εν λόγω ποσό αποτελεί μόνον συνέπεια του ότι έχει εκπληρωθεί η παροχή του δανειστή, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο τόπος όπου έγινε η παροχή των υπηρεσιών, κατά την έννοια του άρθρου 7, σημείο 1, στοιχείο β′, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 1215/2012, είναι, σε περίπτωση χορηγήσεως πιστώσεως από ένα πιστωτικό ίδρυμα, ο τόπος όπου το εν λόγω πιστωτικό ίδρυμα έχει την έδρα του [43].

34 Πρβλ. απόφαση Wood Floor (σκέψεις 35 και 38).

35 Πρβλ. απόφαση Saey Home & Garden (σκέψεις 43 και 45).

36 Βλ. απόφαση Wood Floor (σκέψεις 22, καθώς και 25 και 26).

37 Βλ. απόφαση Color Drack (σκέψη 8).

38 C-204/08 (EU:C:2009:439).

39 Βλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 2009, Rehder (C-204/08, EU:C:2009:439, σκέψη 2).

40 Πρβλ. απόφαση Wood Floor (σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

41 Η πτυχή αυτή υπογραμμίζεται από τον Mailhé, F., στο σχόλιό του επί της αποφάσεως της 15ης Ιουνίου 2017, Kareda (C-249/16, στο εξής: απόφαση Kareda, EU:C:2017:472), σε Payan, G., *Espace judiciaire civil: Arrêts de la CJUE et commentaires*, Συλλογή «Droit de l'Union européenne», Bruylant, Βρυξέλλες, 2020, σημείο 372 (σ. 315).

42 Για μια παρουσίαση της περιπτώσεως αυτής, βλ. Sindres, D., όπ.π., σημείο 71, ενδέκατη παράγραφος.

43 Βλ. απόφαση Kareda (σκέψη 42).

39. Επισημαίνεται, συναφώς, ότι το Δικαστήριο έλαβε υπόψη τα χαρακτηριστικά της παροχής υπηρεσιών από τράπεζα που δεν συνδεόταν με συγκεκριμένο τόπο και ότι δεν ήταν υποχρεωμένο να αποφανθεί επί περιπτώσεως τραπεζικού εμβάσματος προς λογαριασμό ευρισκόμενο σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο της έδρας του εν λόγω πιστωτικού ιδρύματος [44].

40. Για τους λόγους αυτούς, φρονώ ότι η λύση που έγινε δεκτή στην απόφαση Kareda δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση παροχής λογισμικού μέσω διαδικτύου, πολλώ δε μάλλον όταν αυτή γίνεται σε διασυνοριακό πλαίσιο.

41. Τρίτον, όσον αφορά τις πρακτικές εκτιμήσεις που αποτελούν επίσης βάση συζήτησης στη θεωρία, φρονώ ότι πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα ότι, κατ' ουσίαν, η χαρακτηριστική παροχή μιας συμβάσεως παροχής υπηρεσιών μέσω του διαδικτύου μπορεί να συνίσταται μόνον στη μεταφόρτωση («upload» στην αγγλική γλώσσα) από τον παρέχοντα ψηφιακό περιεχόμενο, για τον λόγο ότι ο εντοπισμός της παροχής αυτής δεν μπορεί να εξαρτάται από την παρέμβαση του πελάτη [45]. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να επιλέγεται ο τόπος από τον οποίο ο παρέχων τις υπηρεσίες ασκεί πράγματι τη δραστηριότητά του.

42. Μολονότι συμμερίζομαι την ανάλυση στην οποία βασίζεται εν μέρει το συγκεκριμένο επιχείρημα, ήτοι ότι οι ασκούμενες μέσω διαδικτύου δραστηριότητες μπορούν πάντοτε να συνδέονται με συγκεκριμένους τόπους [46], εντούτοις θεωρώ ότι η προτεινόμενη λύση δεν λαμβάνει υπόψη την πολυμορφία των δραστηριοτήτων αυτών λόγω τόσο του χαρακτήρα τους [47] όσο και της πιθανής τοποθεσίας τους [48].

43. Πράγματι, μια εταιρία παροχής υπηρεσιών τεχνολογίας της πληροφορίας μπορεί να παρέχει υπηρεσίες σε διάφορα στάδια, είτε εν όλω είτε εν μέρει: στο στάδιο της ανάπτυξης λογισμικού (ή φάσης της δημιουργίας), στο στάδιο της υλοποίησης (ή φάσης της θέσεως σε λειτουργία για τον πελάτη) και στο στάδιο της λειτουργίας (ή φάσης της διασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας). Οι διάφορες αυτές δραστηριότητες δεν εντοπίζονται κατ' ανάγκην στην έδρα της επιχειρήσεως η οποία παρέχει την υπηρεσία ή τις υπηρεσίες.

[44] Βλ. απόφαση Kareda (σκέψεις 18, 41 και 42).

[45] Πρβλ. Mankowski, P., «Article 7», σε Magnus, U., και Mankowski, P., *European Commentaries on Private International Law*, Brussels Ibis Regulation, 2η έκδ., Otto Schmidt, Κολωνία, 2023, σ. 222 και 223, ιδίως σημείο 184 (σ. 222).

[46] Βλ. Mankowski, P., όπ.π., σημείο 184, και, υπό την ίδια έννοια, Sindres, D., όπ.π., σημείο 70. Συναφώς, για μια διάκριση, η οποία θεωρώ ότι είναι εύλογη, μεταξύ της παροχής απλών συμβουλών και της παροχής υπηρεσιών που συνδέονται με συγκεκριμένο τόπο, βλ. Gottwald, P., «Art. 7 [Besondere Gerichtsstände]», σε Rauscher, T., και Krüger, W., *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, 6η έκδ., C.H. Beck, Μόναχο, 2022, σκέψη 31, σε αντιπαραβολή με Simotta, D.-A., «Art 7 EuGVVO 2012», σε Fasching, H. W., και Konecny, A., *Zivilprozessgesetze*, 2η έκδ., Manz, Βιέννη, 2022, σκέψη 203, μελέτες τις οποίες παραθέτει το αιτούν δικαστήριο. Η διάκριση αυτή αποτελεί τη δικαιολογητική βάση για τη μη εξομοίωση δύο ειδών υπηρεσιών που αποτέλεσαν αντικείμενο προηγηθείσας νομολογίας, και συγκεκριμένα της παροχής υπηρεσιών δικηγόρου και αρχιτέκτονα, και των υπηρεσιών ενός συντάκτη λογισμικού. Για μια αντίθετη επιχειρηματολογία επ' αυτού, βλ. απόφαση 20 U 3515/09 του Oberlandesgericht München (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου, Γερμανία), της 23ης Δεκεμβρίου 2009, και το σχόλιο επί της αποφάσεως αυτής του Mankowski, P., «Internationale Zuständigkeit am Erfüllungsort bei Softwareentwicklungsverträgen», *Computer und Recht*, Otto Schmidt, Κολωνία, 2010, αριθ. 137, το οποίο επίσης παραθέτει το αιτούν δικαστήριο.

[47] Για μια λεπτομερή παρουσίαση, βλ. El Hage, Y., όπ.π., σημεία 517 επ. Βλ., επίσης, Reymond, M., «Jurisdiction under Article 7 no. 1 of the Recast Brussels I Regulation: the case of Contracts for the Supply of Software», *Yearbook of Private International Law*, τ. 16 (2014/2015), σ. 219-239, ιδίως σ. 220-224, για τις τεχνικές επεξηγήσεις, και σ. 224, για την εξής σύνοψη: «ο όρος "παροχή λογισμικού" δεν προσδιορίζει έναν ενιαίο τύπο συναλλαγής που μπορεί ευχερώς να προσδιοριστεί. Αντιθέτως, αναφέρεται σε μια σειρά διαφόρων ειδών συναλλαγών οι οποίες, αν και έχουν το κοινό χαρακτηριστικό ότι αφορούν τη μεταβίβαση λογισμικού, διαφέρουν όχι μόνο ως προς τις λειτουργικές τους λεπτομέρειες αλλά και ως προς το περιεχόμενο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που παρέχονται στο μέρος στο οποίο μεταβιβάζεται το λογισμικό» (ελεύθερη μετάφραση από την αγγλική).

[48] Βλ. παρατηρήσεις Mankowski, P., «Internationale Zuständigkeit am Erfüllungsort bei Softwareentwicklungsverträgen», όπ.π., οι οποίες βασίζονται στη διαπίστωση ότι οι υπηρεσίες στο πλαίσιο μιας σύμβασης ανάπτυξης λογισμικού παρέχονται κατά κανόνα στον τόπο στον οποίο αναπτύσσεται το λογισμικό και ότι αυτός είναι κατά κανόνα η συμβατική εγκατάσταση του προγραμματιστή του λογισμικού.

44. Εξ αυτού συνάγω, κατ' αρχάς, όπως και η Επιτροπή, ότι ο σχεδιασμός και ο προγραμματισμός του λογισμικού δεν συνιστούν τη χαρακτηριστική υποχρέωση της συμβάσεως παροχής λογισμικού, δεδομένου ότι, χωρίς την υλοποίηση, η υπηρεσία δεν θα μπορούσε να εμφανίσει αποτελέσματα για τον πελάτη [49]. Από το στάδιο της υλοποίησης και μόνο μπορεί να τεθεί το λογισμικό σε λειτουργία, αφού δοκιμαστεί, και να ελεγχθεί ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του. Η πράξη αυτή εκτελείται στον τόπο στον οποίο το λογισμικό περιέρχεται στον χρήστη. Επομένως, είμαι της γνώμης ότι το στάδιο αυτό της υπηρεσίας πρέπει να διακρίνεται από το στάδιο της διασφάλισης της λειτουργίας του. Δεδομένου ότι το τελευταίο δεν απαιτεί νέα ανάπτυξη σε επίπεδο πληροφορικής, αποτελεί απλώς μια παρεπόμενη υποχρέωση που δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση ενός συνδετικού στοιχείου για τη θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας.

45. Εν συνεχεία, όπως ορθώς υπογραμμίζει η Επιτροπή, η δραστηριότητα της εταιρίας ανάπτυξης λογισμικού μπορεί να κείται και εκτός της έδρας της επιχειρήσεως [50]. Το ίδιο ισχύει και για τη δραστηριότητα της υλοποίησης του λογισμικού. Επιπλέον, η δραστηριότητα αυτή μπορεί να παρέχεται από την εταιρία ανάπτυξης λογισμικού ή από οποιονδήποτε άλλον πάροχο ψηφιακού περιεχομένου είτε απευθείας, μέσω διαδικτύου, στον εξοπλισμό του πελάτη είτε, καθιστώντας τη διαθέσιμη διαδικτυακά, μέσω του ιστότοπου του παρόχου υπηρεσιών, χρησιμοποιώντας παραδείγματος χάριν το διαδίκτυο, ή μέσω μιας πλατφόρμας τεχνολογίας πληροφοριών [51], ή ακόμη και στο πλαίσιο μιας συμβάσεως για την παροχή υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους («cloud computing» στην αγγλική γλώσσα) [52].

46. Κατά συνέπεια, μπορούν να αναζητηθούν πλείονα κριτήρια για τον προσδιορισμό του τόπου άσκησης της δραστηριότητας της παροχής λογισμικού βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1215/2012, με εξαίρεση, ωστόσο, την οποιαδήποτε σύνδεση με βάση την τοποθεσία του διακομιστή [53]. Επ' αυτού, οι πρακτικές δυσχέρειες εντοπισμού που μπορεί να αντιμετωπίσει ο αποδέκτης μιας υπηρεσίας παρεχομένης μέσω διαδικτύου διαφαίνονται σαφώς από τις πραγματικές περιστάσεις που περιέγραψε το αιτούν δικαστήριο καθώς και από τα ερωτήματά του. Τίθενται εν προκειμένω τα ακόλουθα ερωτήματα: πρέπει η υπηρεσία αρχικής ανάπτυξης (ή σχεδιασμού) του λογισμικού να διακρίνεται από την υπηρεσία συντήρησης (ή επίβλεψης), μολονότι οι υπηρεσίες αυτές συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους λόγω της τακτικής ενημέρωσης του λογισμικού; Εκτελούνται αμφότερες αυτές οι υπηρεσίες από την ίδια τοποθεσία;

[49] Βλ., στο ίδιο πνεύμα, El Hage, Y., όπ.π., σημείο 528, δεύτερη παράγραφος (σ. 435). Εξάλλου, το Δικαστήριο, σε μια υπόθεση με αντικείμενο την ερμηνεία της έννοιας της «πώλησης εμπορευμάτων» από εμπορικό αντιπρόσωπο, υπενθύμισε ότι, «[σ]την ιδιαίτερη περίπτωση της πώλησης αντιγράφου λογισμικού, το Δικαστήριο έκρινε ότι η μεταφόρτωση ενός αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και η σύναψη σύμβασης για την παραχώρηση άδειας χρήσης συνθέτουν ένα αδιαχώριστο σύνολο. Πράγματι, η μεταφόρτωση αντιγράφου τέτοιου προγράμματος στερείται κάθε χρησιμότητας αν ο κάτοχος του αντιγράφου αυτού δεν μπορεί να το χρησιμοποιήσει». Βλ. απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2021, The Software Incubator (C-410/19, EU:C:2021:742, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[50] Σχετικά με την εξωτερική ανάθεση υπηρεσιών, βλ. Le Tourneau, P., *Contrats du numérique: informatiques et électroniques*, 12η έκδ., Dalloz, Παρίσι, 2022, σημείο 342.11 (σ. 550).

[51] Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνουν οι Beelen, A., Charlier, C., και Vigneron, J., *Guide pratique des plateformes: 20 Legal designs commentés*, Larcier, Βρυξέλλες, 2021, σ. 44 και 45, «[ο]ι πλατφόρμες τεχνολογίας πληροφοριών προσφέρουν εφαρμογές κάθε είδους και καθιστούν δυνατή την αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών των εν λόγω εφαρμογών και τρίτων προγραμματιστών. […] Το Apple iOS, το Google Android και τα Microsoft Windows αποτελούν όλα παραδείγματα πλατφορμών τεχνολογίας πληροφοριών».

[52] Βλ. τον ορισμό και τα σχόλια στην υποσημείωση 56 των παρουσών προτάσεων. Βλ., επίσης, την ανάλυση του Marchadier, F., «Internet et droit international privé», *JurisClasseur Droit international*, LexisNexis, Παρίσι, 2 Ιανουαρίου 2023, τεύχος 544-60, σημείο 23, σχετικά με το γεγονός ότι «τυχόν προτίμηση του τόπου από τον οποίο αναπτύσσεται η δραστηριότητα του παρόχου υπηρεσιών […] προϋποθέτει να προσδιοριστεί κατά πόσον ο τόπος αυτός συναρτάται με την εγκατάσταση του παρέχοντος υπηρεσίες ή με τη φιλοξενία του δικτυακού τόπου του παρέχοντος υπηρεσίες».

[53] Διευκρινίζω, όπως και πολλοί συγγραφείς, ότι η τοποθεσία αυτή είναι συχνά αβέβαιη και ευχερώς μεταβαλλόμενη. Βλ., μεταξύ άλλων, El Hage, Y., όπ.π., σημεία 87 και 88 (σ. 78 και 79), καθώς και σημείο 528, τελευταία παράγραφος (σ. 437)· Mankowski, P., «Article 7», όπ.π., σημείο 184, και Gottwald, όπ.π., σημείο 31. Βλ., επίσης, Marchadier, F., όπ.π., σκέψη 8, ιδίως όσον αφορά τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την προσβολή του δικαιώματος επί σημάτων. Βλ., επίσης, απόφαση 20 U 3515/09 του Oberlandesgericht München (Ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου), της 23ης Δεκεμβρίου 2009, σκέψη 48.

Με ποιον τρόπο έγινε η υλοποίηση (ή η διάθεση) του λογισμικού από την εταιρία ανάπτυξης λογισμικού (VariusSytems); Ελλείψει διευκρινίσεων στην απόφαση περί παραπομπής ή τυχόν διαπιστώσεων στις προηγούμενες αποφάσεις που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, δεν είναι δυνατό να συναχθεί, λόγω του τρόπου τιμολογήσεως, ότι το λογισμικό τύπου «Software as a Service» [54] έχει αναπτυχθεί σε πλατφόρμα και δεν έχει εγκατασταθεί στον εξοπλισμό του πελάτη ο οποίος το μεταφόρτωσε; Εξ όσων γνωρίζω, στις περισσότερες περιπτώσεις κατά την τελευταία δεκαετία [55], όσον αφορά τις παρεχόμενες μέσω του διαδικτύου υπηρεσίες τεχνολογίας της πληροφορίας, το λογισμικό περιέρχεται στον πελάτη μέσω ενός δικτύου (του διαδικτύου επί παραδείγματι) από τον υπολογιστή του ή από οποιοδήποτε άλλο μέσο στο πλαίσιο μιας υπηρεσίας διαδικτυακής κεντρικής διάθεσης υπολογιστικών πόρων («cloud computing»-υπολογιστικό νέφος) [56].

47. Τέλος, η πολυμορφία των εν λόγω μεθόδων παροχής υπηρεσιών της τεχνολογίας της πληροφορίας και η διαρκής τεχνολογική και οικονομική εξέλιξή τους [57] θα αρκούσαν, κατά τη γνώμη μου, για να δικαιολογήσουν ότι ο μόνος βέβαιος και, συνεπώς, προβλέψιμος τόπος εκτέλεσης μιας συμβάσεως παροχής υπηρεσιών μέσω διαδικτύου είναι ο τόπος στον οποίο ο αποδέκτης των υπηρεσιών απολαύει πράγματι τα οφέλη από τις συγκεκριμένες υπηρεσίες [58].

48. Η προτίμηση αυτή για τον τόπο στον οποίο περιέρχεται η παρεχόμενη υπηρεσία (ή υπηρεσίες) ή γίνεται χρήση αυτής (ή αυτών) έχει το πλεονέκτημα ότι δεν διαφοροποιεί τα συνδετικά για τη θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας στοιχεία ανάλογα με τα διάφορα στάδια παροχής της υπηρεσίας (ή των υπηρεσιών) και ότι δεν υποβάλλεται ο χρήστης στην επιλογή εγκατάστασης για την υλοποίηση της υπηρεσίας (ή των υπηρεσιών), σε μια εποχή, εξάλλου, που η οικονομική τάση συνίσταται στην εξωτερική ανάθεση σε τρίτες χώρες. Αντιθέτως, αν γινόταν δεκτό ότι, σε όλες τις περιπτώσεις, τα προγράμματα λογισμικού αναπτύσσονται στην έδρα της

[54] Για μια λεπτομερή παρουσίαση, βλ. Le Tourneau, P., όπ.π., σημείο 342.14 (σ. 552), καθώς και το άρθρο που παραθέτει ο τελευταίος των Alterman, H., και Perbost, F., «Les point céréales du contractuelle SaaS», *Revue de jurisprudence commerciale*, Thomson Reuters, 2010, αριθ. 1.

[55] Βλ. σχετική επιβεβαίωση βάσει της ανάλυσης του 2015 του Reymond, M., όπ.π., σ. 231.

[56] Στη γαλλική καθομιλουμένη χρησιμοποιείται ενίοτε και ο όρος «infonuage» («υπολογιστικό νέφος»). Μέσω της συγκεκριμένης υπηρεσίας καθίσταται δυνατή η αποθήκευση δεδομένων σε διασυνδεδεμένους απομακρυσμένους διακομιστές, οι οποίοι ανήκουν κατά κανόνα σε εξωτερικό πάροχο, καθώς και η πρόσβαση στους διακομιστές αυτούς και η χρήση των υπολογιστικών πόρων τους. Σχετικά με τα χαρακτηριστικά αυτά, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Szpunar στην υπόθεση VCAST (C-265/16, EU:C:2017:649, σημεία 1 και 2). Ο Tourneau, P., όπ.π., σημεία 342.12 έως 342.14 (σ. 550 έως 552), υπογραμμίζει ότι, στο πλαίσιο αυτό, «η πληροφορική είναι αποκεντρωμένη και […] η τοποθεσία των εφαρμογών δεν είναι γνωστή στον πελάτη», ότι πρόκειται για «πληροφορική κατά παραγγελία», η οποία παρουσιάζει το πλεονέκτημα ότι οι επιχειρήσεις δεν χρειάζεται πλέον να επενδύουν σε υπολογιστές μεγάλης χωρητικότητας, όπως ακριβώς πράττουν και οι ιδιώτες για την αποθήκευση δεδομένων. Το κόστος της συναφούς υπηρεσίας ποικίλλει «ανάλογα με την πραγματική κατανάλωση του πελάτη όπως ισχύει στην περίπτωση της ηλεκτρικής ενέργειας». Ο El Hage, Y., όπ.π., σημείο 520 (σ. 429 και 430), επισημαίνει ότι, μολονότι ο πελάτης μπορεί να έχει πρόσβαση στον εν λόγω χώρο αποθήκευσης ψηφιακού περιεχομένου «από οποιονδήποτε τόπο μέσω μιας απλής σύνδεσης στο διαδίκτυο», η εκτέλεση της υπηρεσίας δεν εντοπίζεται στον τόπο των απομακρυσμένων διακομιστών, καθόσον ο εν λόγω πελάτης πρέπει να διαβιβάσει τα δεδομένα του για να αποκτήσει πρόσβαση σε αυτόν, γεγονός που καθιστά δυνατό τον προσδιορισμό της χώρας στην οποία «γίνονται κατά κύριο λόγο αντιληπτά τα πραγματικά αποτελέσματα της σύμβασης».

[57] Επί της αρχής της τεχνολογικής ουδετερότητας η οποία δικαιολογεί τη σιωπή των ιδιωτικού διεθνούς δικαίου νομοθετικών κειμένων όσον αφορά τα δίκτυα, συμπεριλαμβανομένου του διαδικτύου, βλ. τις επεξηγήσεις του Azzi, T., «Rapport général: droit international privé et immatériel», σε *L' immatériel, Journées internationales espagnoles de l' Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française*, 2014, τον οποίο παραθέτει ο El Hage, Y., όπ.π., σ. 112, καθώς και την ανάλυση του τελευταίου, σημεία 135 έως 142 (σ. 113 έως 119).

[58] Βλ., συναφώς, σημείωση στην ιστοσελίδα https://www.culture.fr/franceterme, όπου διευκρινίζεται ότι «[τ]ο υπολογιστικό νέφος αποτελεί μια ιδιαίτερη μορφή διαχείρισης της τεχνολογίας της πληροφορίας, στο πλαίσιο της οποίας η τοποθεσία και η λειτουργία του υπολογιστικού νέφους δεν γνωστοποιούνται στους πελάτες». Βλ. JORF αριθ. 129, της 6ης Ιουνίου 2010 (σ. 42).

εταιρίας ανάπτυξης λογισμικού, τούτο θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια πλασματική κατάσταση και στην καθιέρωση ενός forum actoris κατ' αντίθεση προς τους σκοπούς του άρθρου 7, σημείο 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1215/2012[59].

49. Εξάλλου, μια τέτοια προσαρμογή των συνδετικών για τη θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας στοιχείων στην πολυπλοκότητα της παροχής των υπηρεσιών στην πράξη δεν είναι κάτι καινοφανές. Συγκεκριμένα, η προσέγγιση αυτή έχει ήδη επικρατήσει στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών, καθόσον το Δικαστήριο έχει προκρίνει τον τόπο στον οποίο προσφέρεται η υπηρεσία, ήτοι τον τόπο αναχωρήσεως της πρώτης πτήσεως και τον τόπο αφίξεως της τελευταίας πτήσεως[60].

50. Η επιλογή του κριτηρίου του τελικού προορισμού της υπηρεσίας μπορεί να παρουσιάζει ομολογουμένως ανάλογες δυσχέρειες, όταν η παρεχόμενη υπηρεσία περιέρχεται στον πελάτη σε διαφορετικές τοποθεσίες. Εν προκειμένω, από την ανάγνωση της δικογραφίας που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο, τούτο φαίνεται να ισχύει στη Γερμανία. Κατά πάγια νομολογία των γερμανικών δικαστηρίων, αρκεί να προσδιοριστεί ο τόπος όπου ασκείται το κύριο μέρος της δραστηριότητας στο οικείο κράτος μέλος[61]. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που η διαδικτυακή υπηρεσία πρέπει να χρησιμοποιηθεί σε πλείονα κράτη μέλη[62]. Τέλος, ο τόπος αυτός είναι, κατά την γνώμη μου, προβλέψιμος για τον παρέχοντα υπηρεσίες της τεχνολογίας της πληροφορίας. Οι προδιαγραφές τις οποίες πρέπει να τηρεί ο τελευταίος κατά την ανάπτυξη ορισμένου λογισμικού υπόκεινται γενικά στο δίκαιο του κράτους στο οποίο θα γίνει η ανάπτυξη του συγκεκριμένου λογισμικού[63]. Υπό τις συνθήκες αυτές, σε περίπτωση ισοδύναμης χρήσης σε διαφορετικές τοποθεσίες, φρονώ ότι είναι περιττή η εφαρμογή του προβλεπόμενου στο άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1215/2012 κανόνα δικαιοδοσίας, καθόσον δεν δικαιολογείται από τον σκοπό της εγγύτητας[64].

[59] Βλ., προς σύγκριση, την επιλογή εναλλακτικών συνδετικών στοιχείων, και συγκεκριμένα του τόπου όπου έχουν εγκατάσταση ο υπεύθυνος επεξεργασίας (ή ο εκτελών την επεξεργασία) ή του τόπου στον οποίο το υποκείμενο των δεδομένων έχει τη συνήθη διαμονή του, στην οποία προέβη ο νομοθέτης της Ένωσης όσον αφορά την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, με τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016, L 119, σ. 1), στο άρθρο 79, παράγραφος 2. Βλ. επίσης, στην πράξη, την επιλογή, στις ρήτρες παρέκτασης αρμοδιότητας, του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο παρέχων τις υπηρεσίες, κατ' αντιστοιχίαν με τους γενικούς όρους που ισχύουν στις δημόσιες συμβάσεις για έργα της τεχνολογίας της πληροφορίας και στις δημόσιες συμβάσεις για τη συντήρηση εξατομικευμένων προγραμμάτων λογισμικού, οι οποίοι είναι εφαρμοστέοι στην Ελβετία και αφορούν τον δημόσιο τομέα, όπως αναφέρεται από τον Reymond, M., όπ.π., σ. 238, υποσημείωση 60. Για μια επικαιροποιημένη εκδοχή της εν λόγω παράθεσης, βλ. https://backend.bkb.admin.ch/fileservice/sdweb-docs-prod-bkbadminch-files/files/2024/08/13/9d43df1a-4ff8-45fe-b530-1ea8d9716399.pdf.

[60] Βλ. αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 2009, Rehder (C-204/08, EU:C:2009:439, σκέψεις 42 και 43), και της 7ης Μαρτίου 2018, flightright κ.λπ. (C-274/16, C-447/16 και C-448/16, EU:C:2018:160, σκέψη 73).

[61] Βλ. κατ' αναλογίαν, απόφαση Color Drack (σκέψη 40).

[62] Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Wood Floor (σκέψη 36). Βλ. επίσης, υπ' αυτή την έννοια, El Hage, Y., όπ.π., σημείο 549 (σ. 447) και σημείο 617 (σ. 502). Βλ., επιπλέον, για την υιοθέτηση μιας λύσεως που συνίσταται στην αναζήτηση του κράτους μέλους στο οποίο παρέχεται η σημαντικότερη υπηρεσία εντός της Ένωσης, ακόμη και αν η παροχή της κύριας υπηρεσίας πραγματοποιείται σε τρίτο κράτος, Gaudemet-Tallon, H., και Ancel, M.-E., *Compétence et exécution des jugements en Europe, Règlements 44/2001 et 1215/2012, Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1998 et 2007)*, 7η έκδ., Librairie générale de droit et de jurisprudence, συλλογή «Droit des affaires», Παρίσι, 2024, σημείο 221 (σ. 340).

[63] Πρβλ. El Hage, Y., όπ.π., σημείο 550 (σ. 447), όπου παρατίθεται επίσης, ενδεικτικώς, το παράδειγμα εταιρίας η οποία παρέχει λογιστικό λογισμικό σε αλλοδαπή επιχείρηση, σε αντιπαραβολή με την υπόθεση της κύριας δίκης στην οποία έπρεπε να τηρηθεί η γερμανική νομοθεσία.

[64] Βλ., σχετικά με τον σκοπό αυτόν, El Hage, Y., όπ.π., σημείο 617 (σ. 502 και 503), καθώς και, όσον αφορά τη λύση, Gaudemet-Tallon, H., και Ancel, M.-E., όπ.π., υποσημείωση 257 (σ. 340), ενώ, σε περίπτωση δυσχέρειας ή αδυναμίας προσδιορισμού του τόπου εκπλήρωσης, σημείο 222 (σ. 341).

51. Τέταρτον, απομένει η εξέταση ενός τελευταίου συμπληρωματικού στοιχείου της αναλύσεως το οποίο αφορά το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο. Ελλείψει επιλογής του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου από τα μέρη, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β′, του κανονισμού (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I) [65], ορίζει ότι «η σύμβαση παροχής υπηρεσιών διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο πάροχος υπηρεσίας έχει τη συνήθη διαμονή του» [66]. Με τον τρόπο αυτόν, φέρεται να ισχυροποιείται η επιλογή ενός τέτοιου συνδετικού στοιχείου για τον καθορισμό του έχοντος διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίου [67]. Το επιχείρημα αυτό φρονώ ότι δεν είναι αποφασιστικής σημασίας. Πράγματι, αφενός, υφίσταται νομοθετική αναντιστοιχία μεταξύ του σκοπού της εγγύτητας που συνεπάγεται η επιλογή ενός κριτηρίου ειδικής δωσιδικίας για τις διαφορές εκ συμβάσεως [68] και εκείνων που αφορούν τον καθορισμό του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου. Αφετέρου, αφ' ης στιγμής προκρίνεται ένα κριτήριο διεθνούς δικαιοδοσίας που βασίζεται στον τόπο της πραγματικής εκτελέσεως της συμβάσεως για τον εκάστοτε επωφελούμενο από αυτήν, η λύση της εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη I [69] φρονώ ότι είναι ορθή [70].

52. Κατά συνέπεια, από την εξέταση των λόγων που δικαιολογούν την προτίμηση του κριτηρίου του τόπου της έδρας της εταιρίας που ανέπτυξε το λογισμικό κριτήριο ως συνδετικού στοιχείου για τη θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας προκύπτει ότι οι λόγοι αυτοί δεν είναι ικανοί να θέσουν εν αμφιβόλω τους λόγους που εξέθεσα για να υποστηρίξω ότι, στον τομέα της παροχής προγραμμάτων λογισμικού, είτε αυτά είναι τυποποιημένα είτε εξατομικευμένα στις ανάγκες του πελάτη, όταν ο τρόπος της παροχής, όπως η πρόσβαση μέσω διαδικτύου, αποτελεί προϋπόθεση για τη χρήση τους, είναι ιδιαιτέρως πρόσφορο να επιλέγεται ως κριτήριο διεθνούς δικαιοδοσίας, βάσει του άρθρου 7, σημείο 1, στοιχείο β′, του κανονισμού 1215/2012, ο τόπος στον οποίο, στην πράξη, ο αποδέκτης της εν λόγω υπηρεσίας απολαύει πράγματι τα οφέλη της.

V. Πρόταση

53. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) ως εξής:

Το άρθρο 7, σημείο 1, στοιχείο β′, του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις,

[65] ΕΕ 2008, L 177, σ. 6, στο εξής: κανονισμός Ρώμη I.

[66] Βλ., σχετικά με τη συμβατότητα του κανόνα αυτού με το διαδίκτυο, γνωμοδότηση του Cachard, O., *La régulation internationale du marché électronique*, Bibliothèque de droit privé, τόμος 365, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Παρίσι, 2002, και του Usunier, L., «La loi applicable aux marchés électroniques», σε Rochfeld, J., *L'acquis communautaire – Le contrat électronique*, Economica, Παρίσι, 2010, τους οποίους παραθέτει ο El Hage, Y., όπ.π., σημείο 132 (σ. 111).

[67] Πρβλ. Mankowski, P., «Article 7», όπ.π., σημείο 184, ο οποίος παραπέμπει στο άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού Ρώμη I.

[68] Βλ. υποσημείωση 21 των παρουσών προτάσεων.

[69] Κατά τη διάταξη αυτήν, «[ό]ταν από το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης προκύπτει ότι η σύμβαση συνδέεται προδήλως στενότερα με χώρα άλλη από εκείνη στην οποία αναφέρονται οι παράγραφοι 1 ή 2, εφαρμόζεται το δίκαιο αυτής της άλλης χώρας».

[70] Βλ. El Hage, Y., όπ.π., σημείο 616 (σ. 501). Όσον αφορά τους δικαιολογητικούς λόγους της εφαρμογής, ειδικότερα, του άρθρου 4, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη I, της λεγόμενης «ρήτρας εξαίρεσης», βλ. σημεία 592 (σ. 480) και 598 (σ. 486). Βλ., επίσης, παραδείγματα στα σημεία 594 έως 596 (σ. 484 έως 486).

έχει την έννοια ότι:

ο τόπος εκπλήρωσης της παροχής ενός λογισμικού μέσω διαδικτύου, ελλείψει συμβατικών διατάξεων που να καθιστούν δυνατό τον προσδιορισμό του, είναι ο τόπος στον οποίο ο πελάτης χρησιμοποιεί το συγκεκριμένο λογισμικό.